

DE APPELOORLOG

Lars Elling

*De
appel
oorlog*

Uit het Noors vertaald
door Lucy Pijtersen

Uitgeverij Podium
Amsterdam

De vertaler heeft voor deze vertaling een projectwerkbeurs van het Nederlands Letterenfonds ontvangen.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

De uitgever ontving voor deze Nederlandse uitgave een subsidie van norla.

Oorspronkelijke titel *Fyrstene av Finntjern*

Oorspronkelijke uitgever Forlaget Oktober

© 2022 Lars Elling

© 2024 Nederlandse vertaling Lucy Pijttersen / Uitgeverij Podium

Gepubliceerd in overeenstemming met Oslo Literary Agency

Omslagontwerp Moker Ontwerp

Foto auteur Baard Henriksen

ISBN 978 94 6381 225 2

www.uitgeverijpodium.nl

VOOR DE EENDAGSVLIEG TELT ELKE SECONDE.

De voorbereidingen voor het moment waarop ze zal worden wie ze eigenlijk is, duren twee jaar. Twee jaar kou en duisternis. Twee jaar verveling en levensgevaar. Als ze zich eindelijk, uitgeput en der seconden zat, op het water kan neerzetten om bevruchte eitjes naar de slijkerige bodem te laten afdalen, heeft ze haar leven ten volle geleefd.

Haar vleugels, die als glanzende zeilen kaarsrecht omhoogsteken, laat ze zakken, waarna die vastkleven aan het ven, en zo vormt ze in haar laatste ogenblikken een kruisje als een vluchtig aandenken aan zichzelf. Microscopisch kleine eitjes, zo licht dat ze in de barnsteenkleurige duisternis maar nauwelijks zinken, worden een voor een door kleine visjes en kreeftjes opgeslurpt. Maar niet allemaal. Een paar weten de modder in de diepte te bereiken. Na verloop van tijd barsten de eitjes open en kruipt er een kleine nimf uit. Blind en gedesoriënteerd scharrelen de nimfen rond in de donkere, zuurstofarme onderwereld. Om roofinsecten te vermijden graven ze zich dieper in. Betrekkelijk veilig leven ze van de rottende plantenresten om zich heen. Ze groeien en hun huid barst open, ze wurmen zich uit hun vel en vormen een nieuw pantser. Dat proces herhaalt zich keer op keer. En elke keer worden ze groter en sterker. Want in die simpele beestjes schuilt ambitie.

Dit kan niet alles zijn. Het leven moet zich ergens anders bevinden. Mijn tijd moet nog komen.

Ze voelen het trekken. Ze willen omhoog, vooruit, zich verder ontwikkelen, weg uit het slijk en de modder, naar het licht, waar gevlogen wordt.

En het wonder geschiedt. Een kleine verandering van de watertemperatuur is voldoende, de nimfen vertrekken uit hun eerste, nachtdonkere huis en werken zich omhoog, naar de dag. Inmiddels zijn ze een lekker hapje geworden voor hongerige jagers die vanaf hun plek in de voedselketen klaarstaan, en maar weinig nimfen zullen het oppervlak bereiken.

Verblind door het zonlicht drijven de nimfen op het water, ze voelen dat deze metamorfose anders is dan alle vorige vervellingen. *Is dit de definitieve?* Hun rug scheurt open en uit de spleet perst zich iets naar buiten. Het zijn vleugels! Weliswaar vochtig en gekreukt, maar het zijn wel degelijk vleugels.

Hun poten zitten vast. Een voor een moeten ze die lostrekken. De oude huid is dik en onhandig, het gaat te langzaam. Wat zijn dat voor massieve, groene schaduwen in de diepte? Het ven zit vol met soortgenoten in dezelfde situatie. Ze zijn er, en plotseling niet meer. Sommige stijgen op en verdwijnen op raadselachtige wijze. Andere hebben moeite zich van hun pantser te bevrijden.

De volledig uitgekomen haften trekken de laatste weerspannige poot naar zich toe en zijn vrij. Hun vleugels tillen ze uit het ven omhoog, nu kan het echte leven beginnen. Vergeten zijn de eindeloze dagen, weken, maanden in de treurige drab. Voor het eerst vliegen ze, een zwalkende koers naar het riet langs de oever. De facetogen stromen vol licht en kleur. Diep in hun hart hadden ze dit altijd al geweten.

Het leven was inderdaád ergens anders. Het leven is h́ier, het leven is nú.

De mannetjes zitten in het riet, als verlegen boerenknullen tegen de wanden van een zaal geplakt. Ze loeren naar hun rivalen en werpen een verlangende blik naar de dansvloer. Dan zet de muziek in, onhoorbaar, behalve voor de *Vulgata ephemera*.

Wervelende insecten, of het nu zelfverzekerde, metalllic groene libellen zijn of kokette vlinders in alle soorten en maten, moeten het veld ruimen wanneer de dans van de eendagsvliegen begint. Het is hun bal.

Het is háár ogenblik. Paarlemoeren vleugels houden haar zwevend, als onzichtbare draden onder de hand van een marionettenspeler. Ze stijgt en daalt. In haar val hebben de aanhangsels aan haar achterlijf het wateroppervlak nog maar nauwelijks beroerd of ze stijgt alweer op. Het menuet doet in de mannetjes een onbekend verlangen ontwakken, en een voor een laten ze het riet los om zich in de dans te storten.

Maar er is publiek waar de dansers geen rekening mee hebben gehouden. Diep in de koele, ambergele schemering volgt de bruine forel de voorstelling met een kennersblik. Misschien is hij geen kunstliefhebber in de gebruikelijke zin, maar deze opvoering wil hij niet missen. Elk jaar staat dit stuk op het repertoire en de première vindt meestal eind juni, begin juli plaats. De kleine beekforel die het spel voor de eerste keer meemaakt, raakt zo verhit dat hij evenveel calorieën verbrandt als hij binnenkrijgt. Grote vissen weten hoe ze hun krachten moeten sparen. Een jonge haft die op het wateroppervlak met de metamorfose worstelt, stuurt verleidelijke radiosignalen naar de vis, die opletten luistert en reageert.

Zo kan nieuw leven ophouden voordat het is begonnen.

Als je op een zomerdag bij een ven op je hurken had gezeten en had gezien hoe een vliegend insect op het wateroppervlak werd geboren en zich op zijn vleugels had verheven, om vervolgens in de lucht weer te worden neergehaald door een glanzende, gevlekte torpedo – had je dan niet met heel je hart gewenst dat het insect door de instinctieve beweging van jouw arm contact kreeg met de forel, zodat jij de vis te pakken had? En als je de Vulgata had zien dansen in het zonlicht en het was je gelukt een vis die zich aan de jonge haften te goed doet te laten denken dat uitgerekend jouw vervalsing de lekkernij is die hij moet hebben, dan begrijp je dat de kunst om jagende vissen met een droge vlieg proberen te verleiden de edelste en moeilijkste discipline is van de hele sportvisserij.

Er bestaat een ven dat zo koud en diep is dat de nimfen een maand later dan elders naar de oppervlakte stijgen. In de volksmond wordt wel gezegd dat het ven bodemloos is. Of dat het een dubbele bodem heeft. In elk geval staat vast dat de nimfen langer in de diepte blijven. De watertemperatuur vertraagt hun rijping en ze worden groter en dikker voordat ze naar het wateroppervlak kunnen opstijgen en als jonge haften het lucht-ruim kunnen kiezen. Volgens de verhalen werd er al vis uitgezet in de tijd van Bernhard Herre, vermaard dichter en jager uit de eerste helft van de negentiende eeuw. Er wordt ook gezegd dat je je op een donderdagavond niet in de buurt van het ven moet begeven, maar waarom is niet duidelijk.

Hoe het ven heet en waar het ligt? Ik kan alleen vertellen dat het verschillende keren van naam is veranderd. Op de kaart staat het ten zuiden van Lunner getekend, ten oosten van Ringkollen en ten noorden van Skjennungen. (Dat is natuurlijk niet erg nauwkeurig, maar hopelijk heeft men hier begrip voor.)

Sommigen vinden het belangrijk dat menselijke aanwezigheid beperkt blijft. Zelf letten ze erop dat ze geen loopspoor vormen, ze kiezen elke keer een andere route. De generaties die het ven hebben bevestigd, hebben het als een zeldzame schat beheerd en alle loslippigheid met harde hand bestraft. Het is een onaanzienlijke plas, op het oog niets bijzonders, omgeven met struiken en veen dat nooit opdroogt, zelfs niet in een extreem warme zomer. Het ligt niet dicht bij andere viswatertjes, er zijn geen goede kruipbraamvelden, paddenstoelenplekjes of zonnige kampeerweides in de directe omgeving. Geen enkel makkelijk begaanbaar pad kronkelt zich om het ven. Het bos bestaat uit veenzieke, eeuwig rottende, dwergachtige oerbossparren, vormloos en verstikt door baardmos. Het water komt uit een bron in de bodem en de uitloop is een kabbelend beekje dat je niet kunt zien, maar dat je op het gehoor kunt vinden, mocht je dat willen. Het ven is dichtbegroeid met gele plomp op taaie stengels, waar je vishaak snel in verstrikt raakt. De laatste meters naar het water bestaan uit vochtig turfveen waar alles en iedereen die meer weegt dan een lemming dwars doorheen zakt.

En als je dan toch met alle geweld half staand, half dobberend in je waadbroek als een uit de kluiten gewassen kleuter je hengel zou willen uitwerpen, zal het kreupelhout, dat als de haag van Doornroosje rond de plas groeit, de lijn opvangen en je vlieg verslinden voordat die ook maar in de buurt van het zwarte water kan komen. Er zou dus geen enkele reden moeten zijn om het █████-ven te bezoeken.

En toch, op de oever, opgetrokken tussen bescheiden berkenstammetjes en rijsbesstruiken, ligt een kleine vlet, op zijn kop boven op de riemen. Met een ketting zit hij vast aan een roestige oogbout, het hangslot is van latere datum en de bodem glanst vettig van teer.

DEEL 1

Een woning voor generatieconflicten

1 | ER VALT EEN APPEL. Ver van de stam. Met een vochtige zucht landt hij op het verwaarloosde herfstgazon, tussen andere appels die in verschillende stadia van verrotting verkeren. Hij botst tegen een andere nieuwkomer op, die balanceert op de rand van de berg valfruit naast de greppel, de grens tussen de percelen 8A en 8B. De appel, van het ras Starholm, rolt zorgeloos verder naar de houten schutting die de demarcatielijn vormt. Naar het niemandsland. Het is een oude appelboom. Hij wordt maar aan één kant gesnoeid, door de broer van de Ouwe in 8B, maar die zorg betaalt zich niet uit. Aan die kant vormen de takken een woeste wirwar vol knoesten, en de paar bloemen die daar tot ontluiking komen, worden bij het eerste het beste zuchtje wind geaborteerd. Maar aan de andere kant van de schutting groeit boven het gazon van 8A een glimmende biceps van een tak. In april barst die open in een bleekroze Aziatische bloesempracht. En in de herfst wordt hij omlaaggetrokken door een vracht aan kleine, rinse groene appels. Zo van de boom zijn ze het lekkerst – vlak voordat ze goed rijp zijn, als de klokhuizen nog wit zijn en tussen je tanden knarsen.

Turid en Filip kijken wel uit. Ze raken de appels niet aan, of in elk geval niet als ze betrap kunnen worden. Niet door de bewoners van B, maar ook niet door de familie in A. De boom staat zonder twijfel in de tuin van Kvartsveien 8B. Maar over het wortelstelsel dat diep in de grond zit, heeft niemand wat te zeggen. Kritiekloos haalt het zijn water weg uit zowel de verontreinigde, donkere wel van 8B als de meer rechtschapen bron van 8A.

Oma Jennifer maait het gras om de groeiende stapel heen. Aan de appels zelf komt ze niet. Het gewicht van de nieuwkomers drukt op de onderliggende appels. Een rand van ongemaaide grassprietten omkranst de stapel en vormt op warme dagen een schaal vol gistend, borrelend fruit die afhankelijk van de wind rijst en daalt. Pas wanneer de laatste Starholmappel heeft losgelaten en de rottende fruitschaal vol is, haalt ze de hark tevoorschijn.

2 | DE LANGE BENEN LOPEN. Filip zelf torent erboven uit. Zijn in een corduroy broek gestoken knieën schuren met de binnenkant tegen elkaar, maar hij hoort het niet. Zijn koptelefoon zit tegen zijn oren gedrukt en daarin zingt Bryan Ferry al fluisterend over *boys and girls*. Zijn stem klinkt zwoel en smachtend, en komt uit een land waar Filip van droomt. Niet specifiek Engeland, maar een fictief land waar een jonge man in een linnen pak uit een Bentley stapt, met de ene hand in zijn zak rond een haastig neergekrabbelde brief en de andere hand boven zijn ogen terwijl hij tuurt naar een herenhuis aan de rand van een eindeloos gazon en het tegen het zonlicht afstekende silhouet van een vrouw. Die fantasie is het enige wat de cocktailcrooner uit Durham en de achttienjarige knul uit de wijk Bekkelaget delen. In Filips jaszak zit misschien een buskaartje of een potloodschets van een zeilboot, maar een liefdesbrief van een afgewezen minnares is hoogst onwaarschijnlijk.

Een zware, sepiabruine haarlok valt voortdurend voor zijn ogen. Filips lange vingers strijken hem weg van zijn voorhoofd. Precies zoals Ferry dat doet.

Ik ga regelrecht van school naar huis. Zoals ik elke dag heb gedaan, zonder uitzondering, sinds mama meer dan tien jaar geleden ziek werd. Dat wil zeggen, ‘regelrecht naar huis’ is in mijn geval slechts een manier van zeggen. Als ik ergens niet toe in staat ben, is dat wel in een rechte lijn lopen. Tijdens mijn geboorte bleef ik steken in het bekken van mijn ringmusranke moeder. Zonder twijfel omdat de andere helft van mijn

genen afkomstig is van mijn lange, slungelige en knokige vader. In de natuur zouden een eland en een ringmus geen nakomelingen hebben, maar bij *homo sapiens* is incompatibiliteit blijkbaar geen beletsel voor bevruchting. Het gevolg is dat je muurvast kunt komen te zitten, dat je te lang in de knel zit, en dan kun je een kleine zenuwbeschadiging oplopen, of wat het ook mag zijn, waardoor de stappen van je linkerbeen iets groter zijn dan die van je rechterbeen. Misschien is dat de verklaring voor mijn gebrek. In elk geval is dat mijn theorie.

Mijn gang vertoont een zwakke, elliptische bocht naar rechts. Als ik in gedachten ben tijdens het lopen of mijn walkman opheb en me niet op de route concentreer, kan ik zomaar in de sloot vallen. Dat is voorgekomen. Als ik oploop met een kameraad let ik er altijd op dat hij aan de binnenkant loopt, zodat ik tegen zijn schouder opbots als ik uit koers raak. Vaak heb ik gedacht dat het maar goed is dat we hier niet links rijden, zoals in Engeland, want dan zou ik zo op straat in het verkeer terecht komen.

Mijn kleine handicap heeft nogal eens merkwaardige gevolgen. Neem nou voetbal. Mijn techniek is oké, met alle delen van mijn lichaam kan ik een bal opvangen en stilleggen. Een knalharde pass van een teamgenoot kan ik op balhoogte neerhalen en op mijn wreef leggen voor een pass of een voorzet. Maar wel op voorwaarde dat de bal naar mij toe komt. Waar ik sta. Dan gaat alles goed. Als ik er zelf naartoe moet wordt het spannend. Bij een lange crosspass vanaf de andere kant is het wel gebeurd dat ik de ellips verkeerd inschatte en de bal op spectaculaire manier buitenom voorbijliep. Dat moet er krankzinnig uitzien: volop in sprint naar de bal en dan ontwijk ik hem in een perfecte boog, zodat de bal voorbijvliegt en ik wanhopig mijn hoofd draai om hem na te kijken. Dan volgt het gelach: 'Flippie! Hahaha!' Daar sta ik dan, met een rode kop, terwijl mijn team collectief het hoofd schudt.

Toch pesten ze me niet. Iedereen snapt het. De deal is dat ik het lachen moet verdragen. Maar als het team van de tegenstander me gaat uitla-

chen, worden de vuisten gebald en zijn de tackles die omwille van mij worden uitgevoerd van het ouderwetse soort.

Met schaatsen kan ik ook aardig uit de voeten. Weliswaar niet met ijshockey, maar wel op de lange baan. Ik kan mijn gewicht goed verdel en en heb een goede afzet. De rechte stukken gaan prima. Maar je moet ook bochten maken. Bochten tégen de klok. Als ik in de binnenbaan start, raak ik voordat ik het besef uit koers en ben ik op weg naar de tribune. Het valt niet altijd mee om in zo'n situatie je waardigheid te behouden.

Ik ben een zeldzaamheid. Een beschermde soort. Een albino-eland in het bos. Apart, maar zonder mij zou het bos niet hetzelfde zijn. Daarom probeer ik er het positieve van in te zien. De beste bowlingspelers hebben een eigen bal die aan hen is aangepast. Het gewicht in de bal zit scheef, het zwaartepunt ligt opzij van het midden. Ze gooien met een schroefbeweging, de bal maakt een boog en komt vlak achter de eerste kegel terecht. Dan heb je een strike. Maar als je zo'n bal recht vooruit werpt, belandt die in de goot.

Mijn benen zijn dus even lang, maar een stap van mijn linkerbeen is iets groter dan van mijn rechter. Corrigeren is niet mogelijk. Mijn brein denkt dat mijn passen even lang zijn, maar om echt recht te lopen moet ik met mijn rechterbeen overdreven lange stappen maken. Dat is ontzettend inspannend. Volgens de schoolarts word ik zeker weten afgekeurd voor militaire dienst. Je kunt je de waanzinnige silly walks bij het marcheren of wat het ook mag zijn wel voorstellen. Ik wacht de oproep af. Ik zal mijn gebrek proberen te maskeren. Stel je voor dat ze me afkeuren en ik hier nooit vandaan kom.

3 | OMA JENNIFER KEERT DE HARK, zodat de tanden omhoogwijzen en zich niet vasthaken in het gras. Voorzichtig drukt ze ermee tegen de appelberg. De hark, een beugelhark om precies te zijn, is oud, ooit geleend van een bouwplaats en nooit meer teruggebracht. Een lange schacht van okkernotenhout en gietijzeren tanden. Een zwaar ding. Zoals altijd is Jennifer fantastisch fout gekleed voor de gelegenheid. In een gele jarenvijftigjurk met daaronder Filips skilaarzen is ze bezig met tuinieren terwijl ze een burgeroorlog voert.

Ze zet haar gewicht achter de schacht, als een ridder met een lans. Een ridder in travestie. De fruitschaal houdt stand. Jennifer leunt naar voren. De Alfa-laarzen zakken weg in de grond. De tengere, witte benen horen bij een andere persoon dan het gezicht, dat koperbruin is van de bergzonn en zo bezaaid met rimpeltjes dat de huid perkament uit voorchristelijke tijden kan zijn. Een gezicht gevonden in een lemen kruik uit de Sinäwoestijn. De krachtige schouders en de handen die met een keukenschaar vingerdikke rozentakken snoeien, behalen ten slotte resultaat. In het midden, op de grens van vers fruit met gegiste appeljam, is de frictie het laagst en komt er beweging. Een lange, taaie beweging. Ze geeft alles wat ze heeft en terwijl de lawine aanzwelt, leunt lady Lancelot in een hoek van vijftig graden ten opzichte van de berg voorover terwijl haar jongemeisjesbenen staan te trillen in skilaarzen maat 46. Een zwerm vliegen stijgt op. Even lijkt het erop dat Jennifer samen met haar eigen appellawine naar niemandsland afglijdt, maar ze weet haar evenwicht te herstellen en houdt stand. Ze staat zichzelf toe haar rug te strekken en haar werk te bekijken.

Ze recht haar rug en ontwaart een doel, zoals de tekst luidt op een propagandaposter van de Arbeiderspartij die in Filips maatschappijboek staat afgebeeld. Zo ziet ze er ook uit. Het lijkt alsof ze bezig is het land op te bouwen. Een citroengele Doris Day-jurk, de hark in de vuist, het gezicht in de zon.

Jennifer maakt haar werk af. Nu gaat het makkelijker. Ze schuift de appelmoes over de rand. Met tegenzin stroomt die omlaag. De hark zit onder de gelei, als plaksnieuw op een ijzeren schop. Tegen de punt van haar laars schraapt ze hem schoon. In het gazon zit een gapende wond.

Dan begint fase twee. De appelblubber moet terug waar die thuis hoort, naar de oorsprong. Jennifer leunt op de hark en daalt moeizaam af in de greppel. Voorzichtig, om niet te vallen. Aan de onderkant van de schutting zit een spleet van vijftien centimeter. Dat is precies genoeg. Ze schuift de appelmoes eronderdoor.

Als ze het hek hoort kraken en de kiezels knarsen, kijkt ze op en ziet een jonge knul in een kort jack met om zijn ene schouder een rugzak van ruw, geel leer en een lange lok haar voor zijn ogen.

Herkenning, eliminatie en dan *identificatie*. Wie is het níét? Gezichten paraderen voorbij en worden gecheckt met een lijst van mogelijke verdachten. Ze krijgt een match en waagt de gok. ‘Filip! Waar ben je geweest?’

Nutteloos veegt de jongen de lok weg van zijn voorhoofd. ‘Zijn dat mijn skilaarzen?’

‘Ik ben zo klaar,’ zegt ze. ‘Wil je de grasmaaier voor mij aanzetten?’

Voor de tigste keer laat Filip haar zien hoe het moet. Een paar keer die zachte knop indrukken, dan loopt de benzine, en daarna de stang ingedrukt houden zodat de motor in zijn vrij staat terwijl je aan het snoer trekt.

‘Wat ben je toch een lieve jongen, Filip,’ roept Jennifer lukraak uit.

De Stiga-grasmaaier start pruttelend.

‘Jullie zijn weer bezig, zie ik,’ zegt de jongen met een blik op het slijmspoor.

‘Nu kan ze verdomme haar eigen poten vuilmaken, die lelijke ouwe heks!’ gromt Jennifer, maar dan beheerst ze zich. ‘Oei, dat is niet netjes van me, zoiets mag je n o it zeggen, Filip. Beloof me dat.’

Filip slentert het kiezelpad op, naar de aangebouwde ingang van het bleekgele, strak vormgegeven huis. Hij stopt even, zoals zo vaak, haalt diep adem en raapt zijn moed bij elkaar. Het huis is een typisch functionalistische woning uit de jaren dertig en heeft, vanwege de sterk aflopende helling, tweeënhalve woonlaag. Er is ook nog een zolder. Aan de rechter- en linkerkant van het kiezelpad ligt een overdadig begroeide tuin. Alle denkbare sierplanten en bessenstruiken staan er, gemarkeerd met stenen die de Ouwe van visstekken uit Nordmarka, het bosgebied rondom Oslo, heeft meegesleept.

Toen de kavel in tweeën werd gedeeld, belandde de appelboom als enige aan de verkeerde kant van de afscheiding. De rest, de pruimenbomen en de kruisbessen, de pioenen en de kamperfoelie, die tachtig jaar oud is, zit allemaal aan onze kant. Alleen de overdadige rozenhaag loopt diplomatiek langs de rand van beide percelen en vormt de afscheiding met de weg.

Meer dan veertig jaar na de dood van zijn vader had de Ouwe de tuin verzorgd. Hij stopte er pas mee toen zijn dichtgeslibde stoflonden geen enkele inspanning meer verdroegen en pollen en schimmelsporen levensgevaarlijk werden. Nu houdt Jennifer de tuin bij en brengt ze hem verslag uit van de staat waarin de tuin verkeert. De Ouwe wil niet alleen een volledig overzicht hebben van wat er wanneer en hoe bloeit, hij eist ook dat ze in het groeiseizoen zes keer per etmaal de buitentemperatuur afleest, zodat hij het type mest, de dosering en de bevoeiing kan bepalen. Een keer vroeg Filip aan oma Jennifer waarom ze de nachttemperatuur, die om klokslag nul vier punt nul nul moet worden afgelezen, niet gewoon verzint.

‘Je kunt toch gewoon iets kiezen wat waarschijnlijk genoeg klinkt. Ongeveer hetzelfde als de dag ervoor. Hij kan het moeilijk zelf controleren.’